

NEDENLERİ VE SONUÇLARIYLA KADINLARDA ERKEN YAŞTA EVLİLİK**EARLY MARRIAGE IN WOMEN WITH CAUSES AND CONSEQUENCES****Sabuha BİNDİK****Özet**

Milyonlarca yıldır süren insanlık macerası, belki çok basit ama mucize kabul edilebilecek bir şeyle, bir doğumla yani insan neslinin üremesiyle başlamıştır. Bu başlangıç aynı zamanda insanoğlunun kültürel ve medeni koşusunun başlangıcını da yapmıştır. Bu sesle harekete geçen her toplum, zaman içerisinde amansız bir soğuk mücadeleye, hep en önde olma gayretine doğru yol almıştır. Alınan yolda, neredeyse her bir insan icadına yeni kurallar ve kaideler getirildiği gibi başlangıçta yani kadın-erkek ilişkisinin ilk aşamasına da bir düzenleme getirilmiş ve söz konusu birliktelik, artık evlilik adıyla anılır olmuştur. Evlilik kurumu farklı toplumlar için çeşitli anlamlardan ve uygulamalardan geçerek bugünkü modern devre kadar gelmiştir. Ama evliliğin, bu devirde bile halen sona ermemiş ‘erken yaşta’ olan cinsinden bazı uygulamaları son nefesini henüz vermemiştir. Dahası bu nefesin kesilmemesi, ziyadesiyle geleneksel değerler taşıyan erkek, aile ve toplumların diğer doğru ve modern sesleri duymamalarına ve en çok da kadınların seslerinin alçalmasına neden olmaktadır. Durum Türkiye toplumu için geçerlilik taşımaktadır.

Türkiye’de erken yaşta evlilik olgusu mühimsenecek değerde bir sorundur. Bu araştırmada söz konusu sorun masaya yatırılmıştır. Erken yaşta evliliğin farklı toplumsal temelleri, gerekçeleri bu incelemenin belkemiğini oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle, inceleme boyunca ulaşılan teorik tüm bilgiler ve onlara getirilen yorumlar, “erken yaşta evlilik” olgusunun önemli ve ciddi boyutlarının çeşitli açılımlarına denk düşmektedir. Bu araştırmanın konusu, “erken yaşta evliliğin ne olduğu”, “nasıl bitirilebileceği” ve “bunun için neler yapılabileceği” gibi sorulara aranan yanıtların toplamından meydana gelmektedir”

Anahtar Kelimeler: Kadın, Evlilik, Erken Yaşta Evlilik, Aile, Çocuk.

Abstract

A human adventure that lasted for millions of years began with something that may be very simple, but can be considered a miracle, a birth, that is, the reproduction of a human generation. This beginning also marked the beginning of the cultural and civilized run of mankind. Every society that acts with this voice has over time led to a relentless cold struggle, an effort to always be ahead. In the path taken, almost every human invention brought new rules and rules, as well as an arrangement was introduced at the beginning, that is, to the first stage of the relationship between men and women, and the Union in question is now referred to as marriage. The institution of marriage has come to the modern circuit today, passing through various meanings and practices for different societies. But some of the practices of marriage, which are still at an ‘early age’ that have not ended even in this era, have not yet breathed their last breath. Moreover, this lack of breath leads to the fact that men, families and societies with traditional values do not hear other correct and modern voices, and most often the voices of women are lowered. The situation is also valid for Turkish society.

In Turkey, the phenomenon of early marriage is a problem of considerable value. In this study, the problem in question was put on the table. The different social foundations and grounds of early marriage constitute the backbone of this review. In other words, all the theoretical information obtained throughout the review and the comments brought to them coincide with various expansions of the important and serious dimensions of the phenomenon of “early marriage”. The subject of this research consists of the sum of the answers to questions such as “what is an early marriage”, “how can it be ended” and “what can be done for it”.

Keywords: Woman, Marriage, Early Marriage, Family, Child.

1.GİRİŞ

Şimdiye kadar gerek dünyanın farklı ülkelerinde gerekse Türkiye’de sosyolojik tabanda pek çok kadın sorunu gündeme gelmiştir, gelmektedir. Bahsi geçen problemler toplumsal yapının hareketliliği düşünüldüğünde elbette yalnızca kadınla sınırlı kalmamaktadır. Fakat uzun zaman alan süreçte geniş sosyal yayılıma henüz varmadan, bazı problemler ilk önce kadını vurmaktadır. İşte onlardan biri olan “Erken Yaşta Evlilik Olgusu” bu araştırmanın doğrudan kendisini oluşturmaktadır. Erken yaşta evlilik olgusunun hepsi birbirinden önemli aileden, kadın-erkekten, gelenek-görenek ve genel anlamdaki toplumsal yapıdan kaynaklanabilen birden fazla sebebi bulunmaktadır. Erken yaşta evlilik, yine aynı derecede çok sonuçlu bir yapı da resmetmektedir. Yani tıpkı evliliğin kendisi gibi erken yaşta gerçekleştirilen evlilik olgusu da son derece karmaşık ve hassas bir konudur.

Bu çalışmanın konusunu teşkil eden “erken yaşta evlenme” çok boyutlu bir karaktere sahiptir. Söz konusu o boyutlar başta aile olmak üzere toplumsal kurumlar, sosyal ilişkiler, gelenekler, din, ahlak gibi çeşitli başlıklar altında açıklanabilir. Fakat erken evlenmeyi en öne “kadın” temelinden bağımsız olarak ele almak oldukça güç görünmektedir. Çünkü erken evlenme olgusunun varlığı, toplum içerisindeki yeri, dünü, bugünü geleceği genel olarak kadının toplum nezdinde yüklendiği anlam ve edindiği -ona atfedilen hiyerarşik konumla birinci dereceden ilişkilidir. O nedenle öncelikle bir toplumsal aktör olarak kadını incelemek, anlamak daha yerinde bir yaklaşım olacaktır. Aslında denilebilir ki “dünyada hiçbir şey, kadın kadar kitaplara konu olmamıştır. Buna karşın kadın yine de dünyanın en az bilinen varlığı olarak kaldıysa bunun nedeni, onu binlerce yıldır ele alanların hep erkek olmalarıdır” (Saim, 2004: 1). Fakat yalnızca bundan yola çıkarak ortaya bir tür kadın – erkek kutuplaşması çıkarmak elbette doğru olmayacaktır. Çünkü toplum denilen şey bir bütünlüktür, kadından, erkekten ve de onların birlikte yapıp ettiklerinden oluşan bir bütünlük. İşte söz konusu bu toplumsal yapıyı (bütünlüğü) oluşturan öğelerin en başında da aile kurumu gelir.

Bilindiği üzere aile, en temel ve bundan ötürü en mühim sosyal yapı birimlerinin önde gidenlerindedir. Ailenin her toplumsal yapıda var olan değişmez ve evrensel nitelikteki bazı özellikleri, onun önemini gözler önüne seren kanıtlardır. Bu bakımdan “aile nüfusun yenilenerek devam ettiği, sosyal kültürün kuşaklara aktarıldığı, çocuğun sosyalizasyon sürecinin başladığı, fiziksel ve psikolojik ihtiyaçların giderildiği temel toplumsal bir kurumdur ve işte bu kurum içinde kadının yeri ve rolü de daha iyi fark edilebilir” (Doğramacı, 2003: 2).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Evlilik ve Aile

Aile tanımı için öncelikle resmi ve geleneksel olarak başlangıç arifesini, belli başlı özelliklerini, evliliği ifade etmek gerekmektedir. Klasik bir tanıma göre “geleneksel olarak evlilik, yetişkin bir erkek ile yetişkin bir kadın arasındaki yasal geçerliliği olan, belirli hak ve yükümlülükler getiren bir ilişki olarak kabul edilmektedir (Marshall, 1999: 223). Yani evlilik, genel geçer bir anlayışla aile kurumunun kurulan ilk aşaması anlamına gelmektedir.

Evlilik sıfatıyla başlayan ama bundan ötede duygusal içerikleri karşılayan aile ise, daha geniş ve dağınık olmaya müsait bir ilişkiler yumağıdır. En kestirme tanımıyla toplumsal yapının ve dolayısıyla toplumdaki tüm sosyal örüntülerin ilk kaynağı olan aile Nirun için de aşağı yukarı bu doğrultuda bir kapsamı içermektedir. Çünkü Nirun’a göre (1994: 10), “sosyal sistemlerin, birbirleriyle ayrılmaz bir bütün halindeki içten fonksiyonel ilişkilerinin, yani toplumun büyük sistemlerinin genel problemlerinin içinde yer alan aile öyle özel bir haldir ki hem sosyal grup hem sosyal kurum ve hem de sosyal sistem olarak işlenmesi, problemlerin çözülmesi ve bu konularda neler yapılması gerektiğini görmenize yardım eder”. Bu cümlelerin benzer anlamlısı şunu ifade eder. “...bir yapı olarak aile, hayat alanıyla etkileşim içindedir, ondan etkilendiği kadar yerine getirdiği fonksiyonlarla da bu hayat alanını etkiler” (Nirun, 1994: 20).

Ailenin tartışma götürmeyen ilk işlevi, bir bireyi daha doğrusu çocuğu var etmek, korumak, esirgemek, besleyip büyütme. Buna doğrudan yeni nesillerin devamı ve yetiştirilmesi de denebilir. Fakat bu yetiştirme görevi elbette sadece fizyolojik bir işlemler dizisiyle olup bitmemektedir. Kaldı ki ailenin son derece hayati fonksiyonlarından biri olan “toplumsallaşma” işlevi de burada devreye girmektedir. Zira toplumdaki sosyal rollerin birçoğunun provası aile içinde yapılır. Aile sosyalizasyon süreci içinde fertlerine sosyal rollerin nasıl yerine getirileceğini öğretmektedir (Nirun, 1994: 69). Ailenin üstelendiği toplumsallaşma süreci, zaruri olarak çocuk meselesini de gündeme getirmektedir. Çünkü yarının evliliklerini ve ailelerini kuranlar, topluma bunun için hazırlananlar, öncelikle kendi aileleri içinde bir çocukturlar.

2.2. Erken Yaşta Evlilik Nedir?

Çalışmanın problemi olan erken yaşta evlilik olgusuna girerken, belli başlı birtakım hatırlatmaları vurgulamakta fayda vardır. Bu doğrultuda erken yaşta evlilik üzerine şimdiye dek yürütülmüş sistematik ve bilimsel çalışmaların azlığına dikkat çekilebilir. Bazı güncel çalışmalar, medyatik kampanyalar ya da bazı yerel kadın hareketleri dışında bu problemi anlamaya çalışan girişimler oldukça sınırlı sayıdadır. Çocuk yaşta evlilikler dünyanın her yerinde görülen küresel bir sorundur. Günümüzde gelişmekte olan ülkelerde kadınların eğitim düzeyine ve iş yaşantısına verilen önemin artması ile evlilik yaşı gittikçe yükselme gösterse de birçok ülkede evlenme yaşı ile ilgili yasalarda farklılıklar yer almaktadır. Dünyada birçok ülkede yasal olarak 18 yaş altında yapılan evliliklere resmi olarak izin verilmemektedir (Aydın ve Akay, 2017: 42).

Erken yaşta evliliğin tanımı tartışmalıdır denilebilir. Pek çok yasal düzenlemeye yahut psikolojik- psikiyatrik öngörüye bakılırsa erkek ve kadın bireyler için evlenmeye uygun görülen genel bir on sekiz yaş ortalamasından söz edilebilir. Lakin gerek dünya da gerek se Türkiye’de hem bu yaş kıstasına uyanlar hem evlilik için on sekiz yaş tespitinin farklı kişilerce,

ailelerce ve toplumlarca kesinliği ve değişmezliği pratikte görecelidir. Öyle ki adölesan evlilik ve doğurganlıkları Türkiye’de sosyal sorunlar içeren bir risk olarak dikkat çekmektedir. Adölesan, en geniş tanımıyla bireyin; psikolojik ve sosyal değişmelerle, çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecidir. Bu dönemin kronolojik yaş açısından başlama ve bitiş sınırlarını belirlemek oldukça zordur. Çünkü her bireyin kendine özgü bir gelişim hızı ve kalıbı vardır. Bunun yanında cinsiyet, iklim, coğrafi yapı ve sosyoekonomik durum gibi özelliklerin de gelişimi etkilediği bilinmektedir (Bulut, 1990: 495-496).

“Siyasal nedenlerle ülkeler arası göçlerin giderek artması, teknolojik gelişmeler ve küreselleşmenin etkilerinin giderek daha çok hissedilmesi gibi nedenler toplumsal sorunların evrensel niteliğe dönüşmesini hızlandırmaktadır” (Peltekoğlu ve Akbayır, 2019: 835). Ülkelerde evlenme yaşı değişmekle birlikte erken yaşta evlilik genellikle az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir. Örneğin “günümüzde Asya ve Afrika’nın gelişmemiş bölgelerinde gençlerin erkenden evlenmeleri ve ülkemizde olduğu gibi hemen çocuk yapabilme yeteneğinde bulduklarını kanıtlamaları için adeta toplumsal bir baskı söz konusudur. “Bangladeş, tüm dünya ülkeleri arasında evlenme yaşının en düşük olduğu ülkedir...Bangladeş’te ortalama evlenme yaşı 11 yaş altı aydır ve on dokuz yaşın altındaki gençlerin yüzde yetmiş evlidir. Çin’de yirmi iki yaş yedi ay, Japonya’da yirmi beş yaş üç ay, Tayland’da on dokuz yaş yedi ay, Suriye’de on dokuz yaş bir ay, Türkiye’de on yedi yaş altı ay, Malezya ve Güney Kore’de on yedi yaş, Endonezya’da on altı yaş dört ay ve Pakistan’da on beş yaş üç aydır. Oysa Avrupa Kıtasında ilk evlilik yaşının ortalama yirmi yaş üstünde toplandığı gözükmektedir. Örneğin İngiltere’de yirmi üç yaş bir ay, Hollanda’da yirmi iki yaş yedi ay, İsviçre’de yirmi dört yaş dokuz ay, Fransa’da yirmi üç yaş gençlerin ortalama ilk evlenme yaşıdır. Amerika kıtasında ortalama evlilik yaşları hayli dağınıktır. ABD’de yirmi iki yaş beş ay, Güney Amerika ülkelerinden Paraguay’da ve Peru’da yirmi yaş, Haiti’de yirmi bir yaş bir ay, Meksika ve Venezüella’da on dokuz yaş beş aydır” (Ekşi, 1990: 131). Yani bazılarının nezdinde evlilik çağının yaşı tam da on sekizken, bazılarının gözünde bu yaş çok erken, kimilerine göreyse geç bilebilir. İşte bu da evliliğin kime ve neye göre erken olduğunun belirlenmesini güçleştirmektedir.

Erken yaşta evliliğin ne olduğunu ne olmadığını, nasıl gerçekleştiğini, nelere yol açtığını anlayabilmek; belki de çok kez kalıplara kaçan tanım cümlelerinin ötesine geçmeyi gerektirmektedir. Görünen o ki erken yaşta evliliği, çok boyutlu bir irdelemeyle almak gerekir. O nedenle erken yaşta evliliğin karşılığını: Niçin erken yaşta evlenilir? Erken yaşta evliliğin olumsuz neticeleri nelerdir? Daha çok kimler erken yaşta evlenir? Erken yaşta evlenmenin bireysel ve de toplumsal kökenleri nerelerdedir? gibi farklı ama aynı zamanda bütünsel soruların toplamında cevaplanması gerekmektedir.

2.3. Erken Yaşta Evliliğin Nedenleri

2.3.1. Toplumsal Temeller; Ailevi Yapı, Sosyoekonomik Unsurlar, Din, Kültür

Çok büyük oranla toplumsal temeller taşıyan erken yaş evliliklerinin nedenlerini, yine ziyadesiyle toplumsal tabanda aramak gerekmektedir. Bu da meselenin birden fazla sebep ve sonuç ile birlikte olduğunu göstermektedir. Bundan ötürü erken yaş evliliğinin nedenlerindeki ilk sıraya aile, sosyoekonomik unsurlar, din ve kültür örüntüsü yerleştirilmiştir. Fakat söz konusu önem önceliğinden, erken yaşta evliliğin bunlardan başka bir temeli olmadığı

anlaşılmalıdır. Öyle ki Kahraman'ın erken yaşta evliliğin nedenlerini açıklamaya yönelik şu maddeleri, bu yargıyı kuvvetlendirmektedir (2009: 4).

- *Kültürel nedenlerle meydana gelen evlilikler
- *Okul ve aile tarafından yeterli bilgilendirme yapılamaması
- *Düşük sosyokültürel ve sosyoekonomik düzey
- *Topluma erişkinliğin, kabul ettirme kaygısı
- *Batılılaşma ve şehirleşmenin etkileri
- *Etnik faktörler
- *Eğitim düzeyinin düşük olması
- *Miras bölünmesinin önüne geçmek amacıyla yapılan akraba evlilikleri
- *Ekonomik olarak geçim kaynağının tarım olması itibariyle, işgücü ihtiyacını karşılama

isteği

Sadece yukarıda sayılan faktörlerden bile, bir erken yaş evliliğinin çok temelli oluşu anlaşılmaktadır. Fakat yinelemek gerekirse bahsi geçen temellerden en mühimi toplumsal kökenli olanlardır. Çünkü bir birey önce ailesi ve yakın sosyal çevresi sonrasında ise toplumsal yapının bir ürünü olmaktadır. Bu ürün olgunlaşırken en çok sosyal içerikli kaynaklardan beslenmektedir. Fakat iş, bireyin gelişim sürecinde hangi kaynaklara daha çok maruz kaldığında, ne gibi sosyal ve ekonomik olanaklara sahip olup olmadığında, içinde veya dışında olduğu toplumsal ve kültürel gelişmelere karşı sahip olduğu pozisyonlarda gizlidir. Çünkü bahsi geçen koşulların hepsi, bir kadın veya erkeğin erken yaşta evlilik yapmasına neden olan faktörlerdir.

Bir erken yaş evliliğinin ailevi, sosyoekonomik, dini veya kültürel nedenlerinde toplumsal halkaların küçükten büyüğüne ya da tersine genelden özele doğru bir gidişat mevcuttur. Yani sorunun üzerine ister kişinin üyesi olduğu aileden hareketle isterse de toplumsal yapıdan aşağıya inilerek yaklaşılabilir. Burada önemli olan sosyali göz ardı etmeden, sistemler ve yapılar arasındaki bağlantıyı iyi kurabilmektir. Ama yine de bu bağlantılara klasik bir yol izlenerek aileden başlamak yerinde olabilir. Çünkü Türkiye'de aile alternatifsiz bir kurumdur. Ekonomik işlevini yitirse bile tüm sevgi ve üremeye dayalı işlevler ve ilişkiler halen aile içinde yürütülmektedir. Bu doğrultuda çocuklarının erken yaşta evlenmelerinde bir sakınca görmeyen ailelere bakıldığında elde edilen ilk veri, onların karakteristik yapılarındadır. Erken yaşta evlendirilen çocukların aileleri çok büyük genellemeyle kırsal köken yahut kırsal yapı yani geleneksel kodlarla bağlantılıdır. Bu ailelerde, özellikle kızların erken yaşta evlenmeleri ailede kadının sözünün geçmemesi ile ilgilidir. Öyle ki "aile sistemindeki karar süreçlerine kadının katılımı, ailedeki ataerkil yapının boyutları ve kadının statüsü ile yakından ilişkilidir" (Hablemitoğlu, 1996:10).

Çocuklarının erken yaşta evlenmelerinde sakınca görmeyen ailelerin ataerkillik ve kırsal nitelikleri dışında belirgin başka özellikleri de mevcuttur. Yapılan araştırmalar, erken yaşta evlenmelerin sosyoekonomik açıdan düşük düzeydeki ailelerde daha çok olduğunu göstermektedir (Kahraman, 2009: 9). Sosyoekonomik açıdan düşük düzeyde olmak, iş ve meslek kaynaklarından, yeterli eğitim olanaklarından, çeşitli kültür ve sanat etkinliklerinden uzak kalmak anlamına gelmektedir. Geleneksel olan, bir bağımlılık durumunu sürekli yeniden üreten, her iki cins için de yazılı olmayan kuralları koyandır (Arat, 1999: 44).

, Bireylerin hayatlarını şekillendiren bu yazısız kurallar, erken yaşta evliliğin görünmez yüzünü oluşturmaktadır. Gelenekler, görenekler ve dini yaptırımların yanlış algılanması da çocuk yaşta yapılan evliliklere neden olmaktadır. Geleneksel aile yapısında kız çocuğunun aileye geçici olarak verildiği ve asıl yuvasının evlendiği eşinin yuvası olduğu görüşü yaygındır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan ve özellikle kız çocuklarının farkındalık kazandırılmadan evlendirilmesi, böylelikle yeni yuvasına daha kolay uyum sağlayacağı ve kolayca itaatın sağlanacağı düşünülmektedir. Erkek ailesi de bu nedenlerle küçük yaşta kız çocuklarını gelin olarak tercih etmektedirler (Zengin, vd. 2018: 92). Ailelerin erken yaş evliliklerini onaylamasıyla gerçekleşen bu evlilik türü tamamen anne babanın onayıylaadır. Çünkü, çocuk gelin evliliklerinde anahtar kavram ebeveynlerdir. Ebeveynler razı olmazsa çocuk gelin evlilikleri tamamen ortadan kalkar. Eğer bugün her yıl 18 yaşından küçük on binlerce kız çocuğu evlendiriliyorsa bu ebeveynlerin tutum, bakış açısı ve rızasıyla mümkün olmaktadır (Arslan, 2018: 11).

2.3.2. Bireysel Özellikler/Gerekçeler

Erken yaş evliliklerini gerçekleştiren kişilerin ortak bireysel özellikleri; esas itibariyle daha çok onların kişilik ve kimlik özelliklerini, özgeçmişlerini veya psikolojik temellere inen niteliklerini yansıtmaktadır. Söz konusu yansıma, evliliğin yaşandığı dönemin kendine has özellikleri ile ilgilidir. Bu durum, erken yaş evliliklerinin bireysel gerekçelerini açmaya başlamak için uygun bir bağlantı noktasıdır. Bir erken yaş evliliğinin gerçekleştirildiği zaman on sekiz yaş altı olarak alındığında, bu döneme doğrudan ergenlik dönemi demek yanlış olmayacaktır.

Bilindiği üzere seneler periyodu olarak 12-21 yaş arası ergenlik dönemidir. Ergen bu dönemde hem fiziksel hem de ruhsal olarak büyür. Fakat kişilik bu büyümeye hazır olmadığı için fırtınalı bir psikolojinin kendisini göstermesi kaçınılmazdır. Kimliğini arayıp bulmaya çalışan genç hayaller kurar. Gözü karalık, tutkulu, coşkulu olma hali, ilk aşklar bu dönemin getirdiği durumlardır. Haylazlıklara, bunalımlara, öfkelere engel olmak zordur. Çünkü gencin duyguları adeta kabına sığmaz. Duygu dünyası düzensiz ve dengesizdir (Tarhan, 2010: 176). Dolayısıyla gençlerin, bu düzensiz ve dengesiz duygular içinde örneğin evlilik gibi ‘erken ve yanlış’ bir kararı kolayca alabilmeleri işten bile değildir. Fakat bu kararın alınmasının daha başka bireysel sebepleri olabilir. Söz konusu o nedenleri de yine ergenlik döneminin özelliklerinden ayırmamak gerekir. Bu anlamda ergenlik çağında “gençliğin başlangıcındaki önemli gelişim, çocuklukta kendisine sevgi veren anne babadan uzaklaşması, aile dışında yeni sevgi objeleri aramasıdır. Bu arayış aynı zamanda anne baba otoritesinde zayıflama yaratmaktadır. Diğer taraftan genç, bu sevgi objelerinin kaybı nedeniyle yalnızlık yaşamaktadır. Zaten analitik görüşe adolesans döneminde göre matem ile aşık olma hali genç çocuğun duygusal yaşamına egemendir. Bu durumda arkadaşlık genç kız ve erkekler için olağan üstü önem kazanmaktadır. Arkadaşlık önem kazanmakla kalmamakta, arkadaşın idealize edilmesi gibi yeni bir niteliği de bürünmektedir. Böyle bir bakıma arkadaşın idealize imajı, anne babanın idealize imajının yerine geçmektedir” (Ekşi, 1990: 207). Ergenin o dönemde önem verdiği değerler artık değişmeye başlamaktadır. Yani gençlerce ergenlik çağında önem verilen konular; onurlu olmak, başarılı olmak, arkadaşlarının yanında küçük düşmemektir. Bu dönemde aileden daha çok arkadaşlara önem verilmektedir (Tarhan, 2010: 118). İşte genç – ergen tarafından daha önce örnek alınan anne baba imajının yerini arkadaşın

almasıyla ya da bahsi geçen çeşitli maceralarla yaşanan süreç, arkadaşlıktan çıkıp bir eş edinmeye yani erken yaşta evliliğe kolaylıkla dönüşebilmektedir.

Bu doğrultuda ergenlerin aileleriyle ilişkileri, erken yaşta evlilik kararı almak gibi doğru olmayan seçimlerde etkin bir rol oynamaktadır. Çünkü ailelerin tutum ve eğitim hataları sonucu özgüvenden yoksun bırakılmış çocuklar, sürekli kendilerini ailelerine kanıtlanma ihtiyacı hissetmektedirler (Tarhan, 2010: 34). Bu nedenle bu gençler için evlilik; bir nevi büyümek, yetişkin bir birey olmak, olgunlaşmak anlamına gelmektedir. Söz konusu bu ispat merciinin evlilik yoluyla gösterilmeye çalışılması, bu konudaki başka bir sorunu daha akla getirmektedir: eğitimsizlik. Gayet net bir şekilde ifade edilebilir ki, “eğitimin evlenme yaşına etkisi kanıtlanmış durumdadır. Dünya sağlık örgütünün verilerine göre eğitim düzeyi yükseldikçe adolesan gebeliği azalmaktadır” (Kahraman, 2009: 5). Diğer bir deyişle, bireylerin eğitim çitaları yani genel görgü, bilgi, zihinsel gelişim ve karar verme mekanizmalarının gelişmişliği ile erken yaş evlilikleri ve doğurganlıkları arasında ters bir ilişki bulunmaktadır. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerdeki eğitim azlığı ve gelenekler yüzünden erken evlilik ve adolesan gebelik oranı fazladır (Kahraman, 2009: 1). Bütün bunlara ilave olarak, erken yaşta evlilik olgusunun bireysel temellerinde toplumsal yapının olduğunun belirtilmesi gerekmektedir.

3. ERKEN YAŞTA EVLENMİŞ KADINLAR VE SORUNLARI

3.1. Sağlık Sorunları

Erken yaşta evlilik olgusunun yol açtığı problemleri açıklamaya başlarken, bilinmelidir ki erken yaşta evlilik nedeniyle ortaya çıkabilecek olumsuzlar her iki cinse de tesir etmektedir. Yani bir erken yaş evliliğinin yol açtığı sorunlardan hem kadın – anne hem de erkek- baba etkilenmektedir. Fakat bu etkilenmenin derecesi kadın ve erkek için eşit düzeyde değildir. Öyle ki kadın pek çok konuda olduğu gibi bu hususta da birtakım sorunlara karşı daha açık ve daha hassas bir pozisyondadır. Çünkü ülkemizde kadının yaşadığı hayat, evlenmeden önce ve evlendikten sonrasına göre erkekte daha fazla düşündürücü bir durum sergilemektedir (Nirun, 1994: 315). Erken yaş evliliklerinde kadının söz konusu olduğu bu düşündürücü durumlardan ilki sağlık sorunları olarak kabul edilmelidir. Zira bir bireyin ekonomik, kültürel, psikolojik veya sosyolojik bakımlardan yaşayabileceği problemler arasında önce, onun fiziki sağlığı önemlidir. Genç bir kadının erken evliliğin üyesi olması sebebiyle karşılaştığı sağlık sorunlarından en önemlisi onun anneliği ile ilgilidir. Yani erken yaşta evlenen kadınların erken yaşta tanıştıkları ilk sağlık sorunları doğurganlıkla ve doğumla ilgili problemlerdir. Bu problemlerin genel ismi ise adolesan gebelikler veya annelikler olarak tanımlanmaktadır. Buna göre “genelde 18 yaş ve altı gebelikler, adolesan gebelikler olarak kabul edilmektedir” (Kahraman, 2009: 3).

Erken yaş evliliklerinin yarattığı kadın sağlığı sorunları birçok farklı temele dayanmaktadır. Bu manada “aile içi şiddet, kadının ücretli bir işte çalışmaması ve bununla birlikte gelen eşe ekonomik bağımlılık, yoksulluk, eğitimsizlik, kendi cinsel ve üreme sağlığını denetleme ve devam ettirme gücünün sınırlı olması, bölgesel eşitsizlikler kadın sağlığı üzerinde etkili olmakta, ayrıca kadercilik, sağlık hizmetlerinin yetersizliği ve bu hizmetlere ulaşmadaki eşitsizlikler ve belki de en önemlisi kadının toplumsal statüsünün düşük oluşu, kadınlar için sağlık riskini artıran etmenlerdir” (Özçelik Adak, 2002: 171). Fakat bu etmenlerin ilk neticeleri,

öyle anlaşılıyor ki ziyadesiyle adölesan gebelik ve anneliklerde ortaya çıkmaktadır. Çünkü adölesan anne ve adölesan annelerden doğan çocukların yüksek derecede hastalık ve ölüm riski taşımaları nedeniyle adölesan doğurganlık erken yaşta evlilikte önemli bir sağlık sorunudur (Kahraman, 2009: 3).

Sağlık sorunlarının temel sebebi, kadının söz konusu gebeliğe ya da anneliğe, yaşından ötürü fiziken hazır bulunmayışıdır. Öyle ki “erken yaşta evlilikler genellikle erken yaşta doğurganlık ile sonuçlanmaktadır. Adölesan çağda gebe kalanlarda anne ölümlerinin daha çok olduğu, prematüre bebek dünyaya getirme olasılığının arttığı, düşük, ölü doğum, gebelik zehirlenmelerinin daha çok görüldüğü bilinmektedir (Bulut, 1990: 497). Bütün bunlardan ortaya çıkan, erken yaşta evlilik yapan kadınların karşılaştığı sağlık sorunlarının en sık biçimde doğum hadisesinin öncesinde ve sonrasında yaşandığıdır.

3.2. Ekonomik Sorunlar

Erken yaşta evlenmiş kadınların, sağlıkla ilgili meseleleri takiben yaşamları muhtemel bir başka problem alanı ekonomik sorunlardır. Öncelikle bir kadının ekonomik özgürlüğünü kazanabilmesi ve bir mesleğinin olması için temel ve yüksek bir eğitime, maddi manevi desteğe ve kültürel sermayeye sahip olması gerekmektedir. Fakat kadınların erken yaşta evlenmeleri bütün bu bahsedilen şeylerden yoksun olduğu ve eşine ekonomik açıdan doğrudan bağlı olmaları anlamına gelmektedir. Özellikle Türkiye ve gelişme hızında ülkemizle aynı kaderi paylaşan başka ülkeler de düşünüldüğünde “eğitimsizlik, ekonomik koşullar, başlık ve akrabalık gibi sosyal ve ekonomik kökenli oluşumlar erken yaş evliliklerinin nedeni oluşturmaktadır (Bulut, 1990: 496).

Son tahlilde toplumda kadın, eğitimsiz, ücretli bir işte çalışmıyor, toplumsal açıdan erkelerle eşit platformda yer almıyor, cinsiyetine bağlı bir iş bölümüne tabii ve sadece üreme ve doğurganlık kimliği ile ön planda tutuluyorsa, bu kadınların kendisi kadar genel olarak toplumun da bir sorunu haline gelmektedir (Özçelik Adak, 2002). Kadının ekonomik açıdan yitik kitleler yerine konulması; toplumun büyük bir işgücü potansiyelini, emek ve yeteneğini, değerini ve bir diğer sosyal organının görmezden gelinmesi anlamına gelmektedir. “Dolayısıyla kız çocuklarının evlilik yaşı ne kadar erken olursa yoksulluk örüntüleri ile karşılaşma durumları da o denli travmatik boyutlarda gerçekleşir. Bu tür zorluklar beraberinde gerekli temel yaşamsal becerilerden yoksunluk ve kişisel kapasitelerini geliştirme olanaklarından uzaklaşma ve yoksulluk döngüsü içinde bir yaşam anlamına gelir. Bu durum aynı zamanda erken evlenen kadınların özel ve kamusal alanda güçlenmesini engelleyen koşulları oluşturur” (Yiğit, 2017: 137).

3.3. Psikososyal Sorunlar

Kadınlara dair psikososyal sorunlar aileden bağımsız değildir. Erken yaşta evlenme kadın için nasıl ki sağlıkla ve ekonomik konularla ilgili problem yaratabiliyorsa, bu gerçek psikososyal tabanda da birtakım sorunlar yaratmaktadır. Erken yaşta evlenmiş bir kadın için, ruhsal ve sosyal gelişim henüz tamamlanmamıştır. Bu bakımdan “günümüzde iyi bilinen bilimsel bir gerçek; kadının toplumsal statüsü ile sağlığı arasında doğrudan bir ilişkinin varlığıdır. Kadının bireysel ve toplumsal işlevlerini, özel yaşamını, işini ve diğer sorumluluklarını yerine getirebilmesi için sağlıklı olması, sağlığını koruyabilmek için de yeterli olanaklara sahip olması gerekmektedir (Özçelik Adak, 2002).

Erken yaşta gerçekleştirilmiş evliliklere mensup olan eşler arasında yaşanan çatışma, ebeveynlik durumlarını üç yönden etkilemektedir. Birincisi, çatışma çocuklar üzerinde sağlanan disiplinin etkisinin ve tutarlılığının azalmasına; bu da çocuklardaki anti sosyal davranışların artmasına ve davranışların kontrolünün azalmasına neden olmaktadır. İkincisi, çatışma anne babaların kendilerini çocuklardan uzaklaştırmalarına ve onları reddetmelerine neden olabilmekte ve buna bir tepki olarak da çocuklarda uyum problemleri görülebilmektedir. Üçüncüsü, çatışma anne babaların çocuk üzerinde psikolojik ve duygusal kontrol kullanmalarını artırabilmekte, bu da çocukta kaygı ya da depresyon gibi durumların görülmesine neden olabilmektedir (Şirvalı Özen, 1998: 2). Yani hemen her durumda kadın ve erkek arasındaki sorunlar, çeşitli biçimlerde çocuklara aksedebilmektedir. En nihayetinde “anne baba arasındaki çatışmalar çocuklar için stres oluşturan ve birçok uyum problemlerine yol açan bir süreç olarak gözükmektedir” (Şendil, 1999: 9). Ne var ki bu sorunları yaşama düzeyi, erkeğe oranla kadın için daha ileri seviyede olabilmektedir. “Kendilerini koruyamayacak yaşta evlendirilen çocuklar, aile içi şiddete açık hâle gelmektedir. Aile içi şiddet yaşanmasa dahi fiziksel anlamda çocuk gelinler/damatlar için evlilik, başlı başına yıpratıcı bir süreç olmaktadır. Geleneksel ev içi rollerine hazır olmadıkları bir yaşta henüz kendileri çocukken eş, çocuk, aile, ev gibi sorumlulukların altına giren bireyler, fiziksel ve ruhsal çöküntü yaşamaktadırlar” (Yıldız, Poyraz, 2020: 163).

Geleneksel toplumlar ve kültürler kadının pasif kalmasını ve duygularını mümkün olduğu kadar gizlemesini istemektedirler. Geniş aile tipinde, gelin üzerine, buna ek olarak kaynata ve kaynanadan gelen baskılar ve sorumluluklar da mevcuttur. Bu durumda annenin çocuğa sevgi, şefkat ve güven duygusu gibi önemli ruhsal doyumları sağlayamayacağı kolaylıkla anlaşılabilir. Böylelikle annenin çocukla ilişkisi çelişik duygular içindedir. Bir yanda psikobiyojik bir yasaya bağlı olarak çocuğunu sevmekte ve şefkat içinde büyütme istemektedir. Diğer taraftan da tüm sosyal baskı ve engellemeler, kocaya karşı hayal kırıklığı ve olumsuz duyguların yarattığı saldırgan dürtüleri yaşamaktadır (Ekşi, 1990: 90). Özetle, kadının erken yaşta evlenmesi ve erken yaşta anne olması bir bakıma anne ve çocuğun beraber büyümesiyle eş kıymette değerlendirilebilir. Fakat öyle görünüyor ki büyüme aşamaları duygusal, psikolojik ve sosyal açılardan tam ve sağlıklı bir şekilde gerçekleşmiş değildir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında öncelikli olarak Türkiye’de birçok açıdan sorunlu duran kadın tablosunun, özellikle de erken yaşta evlilik kısmının genel hali ağır basmıştır. Öyle ki erken yaşta evlilik, ismine ister ekonomik ister ideolojik ya da isterse kültürel denilsin, güncel haberlere, somut realitelere, bazı istatistiki verilere bakıldığında Türkiye için gerçek bir meseledir. Erken yaşta evlilik, Türk toplumunda kadına dair önemli sorunlardan biridir. Erken yaşta evlilik, ilkin kadınlara ve kadınların yaşamlarına etki etmektedir. Çünkü kadınların rollerini geçmişte olduğu gibi bugün de doğurganlıklarına bağlama ya da onları bunalım dönemlerinde işe en son alınan ve işten ilk çıkarılan bir yedek emek gücüne indirgemeyi amaçlayan bir dizi uygulamayı haklı çıkarmak için ev kadınlığı ideolojisine ve kadınlara araçsal bakış açısına yaslanılmaktadır (Michel, 1998: 98). Elbette bu durum rastlantısal değildir, zira kadın, genel olarak Türk toplumunda hemen her alan ve anlamda erkekten sonra sıraya girmektedir. Bu gerçeklik kadının toplumda ikincil bir konuma itilmesine ve erkeğe

bağımlı bir yaşam sürmesine yol açabilir. Erken evlilikler de bu ataerkil cinsiyet rejiminin bir sonucudur.

Erken yaşta evlilik olgusunun en belirgin özelliği onun bir tek sebebe indirilemeyecek bir yapıya sahip olmasıdır. Toplumsal bir sorun olarak değerlendirildiğinde erken yaşta evliliklerin, maddi yetersizlik, eğitim eksikliği, evlilik dışı gebelik, süregelen gelenekler gibi sosyo- ekonomik ve kültürel faktörler nedeniyle gerçekleştiği görülmektedir (Uluç, vd. 2018: 90). Erken yaşta evliliğin belli başlı sonuçlarına bakıldığında ise, yine sebepler gibi iç içe geçmiş bir görüntüyle karşılaşılmaktadır. Bu noktada bir erken yaş evliliğinin problemleri sonuçları şunlardır:

- 1- Kadının cinsel, bireysel ve sosyal statüsünü düşürme
- 2- Kadın kimliğini geri plana itme
- 3- Erken gebelikten ötürü yaşanan (psikolojik, biyolojik) kadın sağlığı sorunları
- 4- Kadın erkek ilişkilerinde kişilik ve kimlik çatışmaları
- 5- Mutsuz evlilikler
- 6- Mutsuz ortam ve ilişkilerle sorunlu büyüyen çocuklar

Görüldüğü üzere erken yaşta evlilik, başta kadınlar sonra erkekler ve onların birlikteliğiyle yetişen nesiller için sonuçları hem kısa hem de uzun vadede ortaya çıkan önemli ve de önemsenmesi gereken bir problemdir. Bu problemin ana nedenleri, şüphesiz kadın temelli olmakla birlikte genel olarak Türk toplumunun geleneksel yapısıyla da örtüşmektedir. İşte öne sürülecek önerileri de bu açıdan yola çıkarak belirlemek isabetli ve işe yarar görünmektedir. Erken yaşta evlilik gibi toplumsal bir problemin kaynağı temelde bilgisizliktir. Bu bilgisizliğin giderilmesi için öncelikli adımsa, elbette eğitimden geçmektedir. Eğitim bireylerin de toplumların da benlikleri, gelecekleri, duygu ve düşün dünyalarının temelleri için elzemdir. O nedenle öncelikle bu temel toplumsal kurumun değerini bilmek ve onunla ilişkili sorunların farkına varmak gerekmektedir. Öte yandan, gerek erken yaşta evlilik gibi sorunların gerekse başka türden kadın eksenli ya da değil tüm toplumsal problemlerin keşfi ve çözüm yolları yine eğitim yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bunun için ülke çapında okullaşma oranının artması gerekmektedir. Çalışmayı artık toparlamak gerekirse, şu son önerilerle çalışma neticelendirilebilir:

1- İlk ve en somut olarak yapılacak iş, hali hazırda bir erken yaş evliliğinden ötürü eğitimine devam edemeyen, şiddete maruz kalan ya da çeşitli psikolojik ve sosyal sorunlar yaşayan genç kadınları bu durumdan devletçe kurtarmak gerekliliğidir.

2- Daha sonra gerçekleştirilmesi gereken adım, erken yaşta evliliğin genç erkek ve bilhassa kadınlar için kişisel, sosyal ve toplumsal bir sorun olduğunun ayırdına herkesçe varmak gerektiridir. Yani kişiler kadar aileler ve toplum da eğitilmelidir. Bu emek, sabır ve zaman isteyen bir süreçtir. Fakat söz konusu bilinçlilik son derece hayattır, ihmal edilemez ve ancak toplumun tamamına yayıldığında işlevseldir.

3- En nihayetinde erken yaş evlilikleri alınan bu önlemler ile azaldığında mevcut durumu korumak gerektiğinin de önemi bilinmelidir. Yani mücadele edilen bir sosyal soruna ve çözümüne karşı, aynı kararlılıkta durmak gerekmektedir. Bunun içinse istikrarlı devlet politika, hukuk ve uygulamaları, eğitilmiş bir toplum gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Adak Özçelik, N. (2002). Sağlık Sosyolojisi Kadın ve Kentleşme. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Arat Necla (1994). Türkiye’de Kadın Olmak, Say Yayınları, İstanbul.
- Arslan, Y. (2018). Çocuk Gelin Evliliklerinde Suçu Gizleme Yöntemleri Üzerine Bir Araştırma. Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: (2): 4-17.
- Aydın Diler ve Berna Akay, (2017). “Hemşirelik Öğrencilerinin Erken Evlilik ve Çocuk Gelinler Hakkındaki Görüşlerinin Belirlenmesi” Clinical and Experimental Health Sciences Cilt 7, Sayı 2, s. 39- 44.
- Bulut, I. (1990). Adölesan Evlilikleri-Aile Yazıları. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Doğramacı, E. (1994). Atatürk’ten Günümüze Sosyal Değişmede Türk Kadını. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Ekşi, A. (1990). Çocuk, Genç, Ana Babalar. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Hablemitoğlu, Ş. (1996). Kırsal Ailede Kadının İş Modelleri ve Kararlara Katılımı, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kahraman, S. (2009). Kayseri İl Merkezindeki Adölesan Gebelerin Yaşam Kalitesinin 20-29 Yaş Grubu Gebelerle Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Marshall, G. (2003). Sosyoloji Sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Nirun, N. (1994). Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Michel, A. (1998). Feminizm, Ankara: İletişim Yayınları.
- Özen Şirvanlı, D. (1998). Eşler Arası Çatışma ve Boşanmanın Farklı Yaş ve Cinsiyetteki Çocukların Davranış ve Uyum Problemleri ile Algıladıkları Sosyal Destek Üzerindeki Rolü, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Ankara.
- Peltekoğlu, F. ve Akbayır, Z. (2019). Davranışsal İlgörü ve Halkla İlişkilerin Kesişim Noktası: Çocuk Gelin Sorununda Medyada Farkındalık ve Davranışsal Halkla İlişkiler. Erciyes İletişim Dergisi, 6 (2): 827-844.
- Şendil, G. (1999). Çocukların Anne Babanın Evlilik Çatışmasını Algılayışı. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tarhan, N. (2010). Aile Okulu. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tarhan N. (2010). Son Sığınak Aile. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Uluç, G. Erçetingöz, A. ve Süslü, B. (2018). Hukuki ve Toplumsal Boyutuyla Çocuk Gelin Olgusu ve 2010 Sonrası Türk Sinemasının Çocuk Gelinleri. İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, 10(4): 75-94.
- Yıldız, D. ve Poyraz, T. (2020). Sosyo-Demografik ve Sosyo-Kültürel Bağlamda Erken Evlilikler: Çocuk Gelinler ve Çocuk Damatlar. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (32): 159-186.
- Yiğit T. (2017). Erken Evlilik Sonrası İmkansız Bir Yaşam. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5 (41): 134-151.
- Zengin, D. Yardımcı, F. ve Başbakkal Z. (2018). Çocuk Yaşta Yapılan Evliliklerin Toplum Sağlığına Etkisi. Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 34(2): 89-98.